

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin Hakkında Tutuklama Kararı

Der Haftbefehl des Internationalen Strafgerichtshofs gegen den Präsidenten der Russischen Föderation Wladimir Putin

Doç. Dr. Tolga CANDAN*

Dr. Öğr. Üyesi Derya Nur KAYACAN**

ÖZ

Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'nın güneyine başlattığı özel askeri harekât sonrasında uluslararası suçlardan doğan bireysel cezai sorumluluk tartışma konusu olmuştur. Ukrayna'nın 2014 ve 2015'te verdiği iki ayrı bildirgeyle Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) yargı yetkisini kabul etmesi ile Ukrayna toprakları üzerinde işlenen savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, soykırım suçu ve (özel düzenlemeler saklı olmak kaydıyla) saldırı suçunu işleyen kişilerin Mahkeme önünde yargılanmasına olanak sağlanmıştır. Ön inceleme ve soruşturma sürecinden sonra UCM 17 Mart 2023 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Çocuk Hakları Komiseri Maria Lvova-Belova hakkında tutuklama kararı vermiştir. Tutuklama kararının içeriğinde Roma Statüsü kapsamında savaş suçu teşkil eden çocukların hukuka aykırı şekilde sınır dışı edilmesi ve işgal altındaki bölgelerden hukuka aykırı şekilde nakledilmesi suçları yer almaktadır. Uluslararası toplum tarafından olumlu karşılanan ve beklenmedik bir şekilde hızlı

* Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (candan@tau.edu.tr). ORCID: 0000-0003-0666-3027.

** Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (deryanur.kayacan@tau.edu.tr). ORCID: 0000-0003-4475-4472.

verilen tutuklama kararı beraberinde başka tartışmaları da gündeme getirmiştir. Bunlardan en önemlisi devlet başkanlarının yararlandığı ve yabancı devlet ülkelerinde tutuklanmalarına engel olan kişi ve yargı dokunulmazlıklarıdır. Roma Statüsü hiçbir resmi unvanın bireysel cezai sorumluluktan muafiyet sağlamayacağını açıkça belirtse de, uluslararası örf ve adet kuralı olarak kabul edilen devlet başkanlarının dokunulmazlığının tutuklama kararının uygulanmasına engel olacağından endişe edilmektedir. Bu çalışmada uluslararası suçlardan doğan bireysel cezai sorumluluk ile devlet başkanlarının dokunulmazlığı arasındaki ilişki incelenmiş ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in tutuklanarak UCM önünde yargılanabilme ihtimali değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Rusya-Ukrayna Savaşı, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Bireysel Cezai Sorumluluk, Devlet Başkanları Dokunulmazlığı, Roma Statüsü, Uluslararası Örf ve Adet Kuralları.*

The International Criminal Court's Arrest Warrant against the President of the Russian Federation Vladimir Putin

ABSTRACT

Following Russia's special military operation in the south of Ukraine that started on 24 February 2022, individual criminal responsibility for international crimes has become a subject of debate. Ukraine's acceptance of the International Criminal Court's (ICC) jurisdiction in two separate declarations from 2014 and 2015 enabled the possibility to prosecute the persons responsible for war crimes, crimes against humanity, genocide and (without prejudice to special provisions) the crime of aggression committed on Ukrainian territory before the ICC. After the preliminary examination and investigation process, the ICC issued an arrest warrant on 17 March 2023 against Russian President Vladimir Putin and the Commissioner for Children's Rights Maria Lvova-Belova. The arrest warrant covers the crimes of unlawful deportation and unlawful transfer of children from the occupied Ukrainian territories, which constitute war crimes under the

Rome Statute. The unexpectedly rapid arrest warrant, which was welcomed by the international community, raised other issues. The most important of these is the personal and judicial immunity enjoyed by heads of state, which prevents their arrest in foreign states. Although the Rome Statute explicitly states that no official title shall provide immunity from individual criminal liability before the ICC, there are concerns that the immunity of heads of state, which is largely recognised as a rule of customary international law, will prevent the execution of the arrest warrant. The present study analyses the relationship between individual criminal responsibility and the immunity of heads of state alongside the possibility of arresting and prosecuting Russian President Vladimir Putin before the ICC.

Keywords: *Russia-Ukraine War, International Criminal Court, Individual Criminal Responsibility, Heads of State Immunity, Rome Statute, Customary International Law.*

Giriş

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), 17 Mart 2023 tarihinde Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Çocuk Hakları Komiseri Maria Lvova-Belova hakkında tutuklama kararı vermiştir.¹ Halen devam etmekte olan Rusya-Ukrayna Savaşı sırasında suç teşkil eden birçok eylem işlendiği iddia edilmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Konseyi tarafından 4 Mart 2022’de oluşturulan Bağımsız Uluslararası Ukrayna Soruşturma Komisyonu son raporunda Ukrayna’nın işgal edilen bölgelerinde Rus ordusu mensupları tarafından insan haklarını ve insancıl hukuku ihlal eden eylemlerde bulunulduğunu ve bu eylemlerin birçoğunun savaş suçu teşkil ettiğini

¹ ‘Situation in Ukraine: ICC Judges Issue Arrest Warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova’ (ICC, 17 March 2023) <<https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>> Erişim tarihi: 19 Ekim 2023.

tespit etmiştir.² Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Teşkilatı Moskova Mekanizması kapsamında tayin edilen uzman heyetin raporu da aynı sonuca varmıştır.³ İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü'nün raporlarına göre birçok insan hakkının ihlalinin yanı sıra, savaş suçu ve insanlığa karşı suç işlendiğine dair tespitler yer almaktadır.⁴ Nitekim işlendiği tespit edilen suçlardan biri olan Ukraynalı çocukların yasa dışı zorla sınır dışı edilmesi ve Rusya'ya nakledilmesi⁵ UCM'nin tutuklama kararına konu olmuştur. Tutuklama kararına göre Ukraynalı çocukların yasa dışı zorla sınır dışı edilmesi ve Rusya'ya nakledilmesi suçlarından Putin ve Lvova-Belova'nın bireysel cezai sorumluluklarının olduğuna dair makul şüphe olduğu tespit edilmiştir.⁶

Bu makalede Putin hakkındaki tutuklama kararının uygulanabilirliği tartışılacaktır. Öncelikle kısa dönemdeki Rusya – Ukrayna ilişkilerine ve UCM'nin konuya dair yargı yetkisine değinilecektir. Daha sonra UCM'nin tutuklama kararı sonrasında

² 'Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine (Advance Unedited Version)' (2023) A/78/540 <<https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/iicuhr-ukraine/index>> Erişim tarihi: 23 Kasım 2023.

³ OSCE Moscow Mechanism's Mission of Experts, 'Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity Committed in Ukraine (1 April - 25 June 2022)' (2022) <<https://www.osce.org/odihr/522616>> Erişim tarihi: 2 Ekim 2023.

⁴ HRW, "We Had No Choice" - "Filtration" and the Crime of Forcibly Transferring Ukrainian Civilians to Russia' (2022) <<https://www.hrw.org/report/2022/09/01/we-had-no-choice/filtration-and-crime-forcibly-transferring-ukrainian-civilians>> Erişim tarihi: 23 Kasım 2023; Amnesty International, "Like A Prison Convoy": Russia's Unlawful Transfer And Abuse of Civilians In Ukraine During "Filtration" (2022) <<https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/6136/2022/en/>> Erişim tarihi: 23 Kasım 2023.

⁵ 'Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine (Advance Unedited Version)' (n 2) para. 90–102.

⁶ 'Situation in Ukraine: ICC Judges Issue Arrest Warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova' (n 1).

yeniden gündeme gelen devlet başkanlarının dokunulmazlığı ve uluslararası suçlar ile bu dokunulmazlığın etkileşimi incelenecektir.

I. Rusya – Ukrayna İlişkilerine Bakış

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 24 Şubat 2022’de Ukrayna’nın doğusuna “özel askerî harekât” başlattığını ilan etmiştir.⁷ Esasında bu tarih, iki devlet arasında 2014’ten beri süregelen gerginliğin ve çatışmaların artık resmen savaşa dönüştüğü gün olmuştur.⁸ İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’daki en büyük kriz olan Rusya-Ukrayna Savaşı’na sebep veren gelişmeler silsilesi, 2013’te eski Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç’in, Avrupa Birliği (AB) İşbirliği Anlaşması’ndan çekildiğini açıklamasıyla başlamıştır.⁹ Yanukoviç’in Rusya ile ilişkileri kuvvetlendirmek için attığı bu adım, Ukrayna’nın Avrupa Birliği’ne yakınlaşma politikasını destekleyen kesim tarafından memnuniyetsizlikle karşılanmış ve “Euromaidan” protestolarını tetiklemiştir.¹⁰ Protestocuların başkanlık ofisine ve çeşitli hükümet binalarına girmeleriyle kolluk kuvvetlerinin artan güç kullanımı çok sayıda can kaybına ve yaralanmalara sebep olmuştur.¹¹ Şiddeti artarak devam eden protestolar sonucunda, AB’nin arabuluculuğuyla, hükümet

⁷ <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/67843> > Erişim tarihi: 24 Mart 2022.

⁸ Tolga Candan ve Ozan Emin Halhallı, ‘Uluslararası Hukuk Açısından Tahıl Koridoru Andlaşması’nın Kısa Bir Analizi’ *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt: 80, Sayı: 4, Kasım 2022, s. 370.

⁹ ‘Aborted EU Deal - Protests Rock Ukraine After Pull-Back’ *Spiegel* (25 November 2013) <<https://www.spiegel.de/international/world/massive-protests-rock-ukraine-after-eu-trade-deal-called-off-a-935470.html>> Erişim tarihi: 24 Mayıs 2023.

¹⁰ ‘Jailed Tymoshenko Urges Ukrainians to Rally over Decision on EU’ *Reuters* (22 November 2013) <<https://www.reuters.com/article/ukraine-eu-tymoshenko-idUKL5N0J72A120131122>> Erişim tarihi: 28 Mart 2023.

¹¹ Nigel Walker, ‘Conflict in Ukraine: A Timeline (2014 - Present)’ (The Commons Library 2023) CBP 9476 7–10 <<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9476/CBP-9476.pdf>> Erişim tarihi: 28 Mart 2023.

ve muhalefet temsilcileri erken seçim kararı almıştır.¹² Fakat erken seçim kararının alındığı günün akşamında Yanukoviç'in Kiev'i acele bir şekilde terk etmesi, Parlamento kararıyla görevden alınmasına neden olmuştur.¹³ Yanukoviç'in görevden alınması, destekleyicileri tarafından tepkiyle karşılanmış ve özellikle Ukrayna'nın doğusunda ve Kırım'da yeni hükümet aleyhinde protestolara neden olmuştur.¹⁴ Ukrayna'da yaşanan gelişmeleri tehdit olarak gördüğünü ifade eden Rusya, yeni hükümetin meşruiyetine dair duyduğu şüpheleri de dile getirmiştir.¹⁵

Yanukoviç'in görevden alınmasının akabinde Putin'in danışmanlarıyla gerçekleştirdiği toplantıda Yanukoviç'in nasıl kurtarılacağı ve Kırım'ın geleceği tartışılmıştır.¹⁶ Akabinde Kırım'da "little green men" olarak tabir edilen yeşil üniformalı askerler belirmiş ve

¹² Shiv Malik and Aisha Gani, 'Ukraine Crisis: Deal Signed in Effort to End Kiev Standoff' *The Guardian* (21 February 2014) <<https://www.theguardian.com/world/2014/feb/21/ukraine-crisis-president-claims-deal-with-oppositi-on-after-77-killed-in-kiev>> Erişim tarihi: 28 Mart 2023.

¹³ Yanukoviç'in görevden alınmasının Ukrayna Anayasası'na aykırı olduğu gerekçesiyle yeni hükümetin meşru olmadığı iddiaları gündeme gelse de, bu tartışmalar Ukrayna Anayasası'nda görevini terk eden bir devlet başkanı olması halinde ne yapılacağına dair bir düzenlemenin olmayışından kaynaklanmaktadır. Maria Popova, 'Was Yanukovych's Removal Constitutional?' (*PONARS Eurasia*, 20 March 2014) <<https://www.ponarseurasia.org/was-yanukovych-s-removal-constitutional/>> accessed 30 March 2023; Daisy Sindelar, 'Was Yanukovych's Ouster Constitutional?' *RFE/RL* (23 February 2014) <<https://www.rferl.org/a/was-yanukovychs-ouster-constitutional/25274346.html>> Erişim tarihi: 30 Mart 2023.

¹⁴ ICC, 'Report on Preliminary Examination Activities - 2020' (14 December 2020) para 274 <<https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/2020-PE/2020-pe-report-eng.pdf>> Erişim tarihi: 24 Mayıs 2022.

¹⁵ Lukas I Alpert, 'Russia's Medvedev Calls Ukraine a Possible Threat' *The Wall Street Journal* (24 February 2014) <<https://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304834704579402922004993600>> Erişim tarihi: 31 Mart 2023.

¹⁶ 'Putin Reveals Secrets of Russia's Crimea Takeover Plot' *BBC* (9 March 2015) <<https://www.bbc.com/news/world-europe-31796226>> Erişim tarihi: 4 Ekim 2022.

bu askerler stratejik noktaları ele geçirerek kontrol altına almıştır.¹⁷ Üniformalarında herhangi bir amblem bulunmayan bu askerlerin Rus askeri oldukları iddiası önce yalanlansa da daha sonra Putin tarafından onaylanmıştır.¹⁸ Düzenlenen bir referandumun ardından Kırım Parlamentosu 17 Mart 2014 tarihinde Bağımsız Kırım Cumhuriyetini ilan etmiş ve 18 Mart 2014'te Rusya'yla Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'na Katılmasına dair Antlaşma'yı imzalamıştır.¹⁹ Böylelikle Rusya, Kırım'ı ilhak etmiştir.

Kırım'da düzenlenen Kırım'ın bağımsızlığına ve Rusya'ya katılmasına dair referandum, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Ukrayna Anayasası'na aykırı olduğu gerekçesiyle geçersiz bulunmuştur.²⁰ Rusya, bu referanduma dayanarak Kırım halkının kendi

¹⁷ Haroon Siddique, Tom McCarthy and Alan Yuhas, 'Crimean Parliament Seizure Inflames Russian-Ukrainian Tensions – Live' *The Guardian* (27 February 2014) <<https://www.theguardian.com/world/2014/feb/27/ukraine-pro-russian-gunmen-seize-crimea-parliament-live-updates>> Erişim tarihi: 31 Mart 2023.

¹⁸ President of Russia, 'Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine' (4 March 2014) <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366>> accessed 8 June 2022; Ray Furlong, 'The Changing Story of Russia's "Little Green Men" Invasion' *RFE/RL* (25 February 2015) <<https://www.rferl.org/a/russia-ukraine-crimea/29790037.html>> Erişim tarihi: 8 Haziran 2022.

¹⁹ 'Crimean Parliament Formally Applies to Join Russia' *BBC* (17 March 2014) <<https://www.bbc.com/news/world-europe-26609667>> accessed 13 June 2022; President of Russia, 'Agreement on the Accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation Signed' (18 March 2014) <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/20604>> Erişim tarihi: 13 Haziran 2022.

²⁰ UN Doc A/RES/68/262; European Commission on Democracy Through Law, 'Opinion on Whether the Decision Taken by the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea in Ukraine to Organise a Referendum on Becoming a Constituent Territory of the Russian Federation or Restoring Crimea's 1992 Constitution Is Compatible with Constitutional Principles' (2014) CDL-AD(2014)002 paras 10–19 <<https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?opinion=762&year=all>> Erişim tarihi: 25 Aralık 2022; Anna Peters, 'The Crimean Vote of March 2014 as an Abuse of the Institution of the Territorial Referendum' in: Christian Calliess (ed), *Herausforderungen*

kaderini tayin hakkına saygı gösterilmesi gerektiğini, bölgede yaşayan ve hakları ihlal edilen Rus asıllı ve Rusça konuşan azınlığı korumak amacıyla davet üzerine müdahale ettiğini savunsa da, bu argümanlar uluslararası topluluğu ikna etmemiştir.²¹ Kırım'ın ilhaki Birleşmiş Milletler Şartı'nı, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni ve Helsinki Nihai Senedi'ni ihlal etmektedir.²² Aynı zamanda Rusya, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü tanıdığı Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Antlaşmasına Ukrayna'nın Katılımı ile ilgili Güvenlik Güvence Belgesi'ni ve Ukrayna ile Rusya Federasyonu arasında Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması'nı da ihlal etmiştir.²³ Kırım'ın hukuki statüsü işgal altındaki toprak olarak nitelendirilmektedir.²⁴

Yanukoviç'in görevden alınmasının ardından çıkan Rusya-yanlısı protestolar özellikle Ukrayna'nın doğusunda yer alan Donbas'ta yoğunluk göstermiş, ayrılıkçı güçler kısa sürede Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhanks Halk Cumhuriyeti olarak bağımsızlıklarını ilan

an Staat und Verfassung, Vol. 100 (2015), 250-280; Tolga Candan ve Ozan Emin Halhallı, "Uluslararası Hukuk Açısından Tahıl Koridoru Andlaşması'nın Kısa Bir Analizi", *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt: 80, Sayı: 4, Kasım 2022, s. 371.

²¹ Mikhail Deliagin, 'Crimea- The First Step in Russia's Return to the World' 62(4-6), *Russian Social Science Review* 323, s. 324-328; Christian Marxsen, 'The Crimea Crisis - An International Law Perspective' (2014) 74, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* 367, s. 372; UN Doc A/RES/68/262 (n 18).

²² Charter of the United Nations (adopted 26 June 1945, entered into force 24 October 1945)1 UNTS XVI (UN Charter) art 2; United Nations Convention on the Law of the Sea (adopted 10 December 1982, entered into force 16 November 1994) 1833 UNTS 397 (UNCLOS) art 30; The Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe, Helsinki 1975 (Helsinki Final Act) art 4.

²³ Memorandum on Security Assurances in connection with the Republic of Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (5 December 1994) art 2; Treaty on Friendship, Cooperation, and Partnership between Ukraine and the Russia Federation (signed on 31 May 1997, entered into force 1 April 1999) art 2.

²⁴ UN Doc A/RES/68/262 (n 18).

etmişlerdir.²⁵ Kırım'ın ilhakkında kritik rol oynayan ve daha sonra Rus askeri oldukları teyit edilen yeşil üniformalı askerler Donbas bölgesinde de ayrılıkçı güçlerin yanında görülmüştür.²⁶ Bölgede devam eden çatışmaları durdurmak için Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı önderliğinde Ukrayna, Rusya, Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetleri temsilcileri arasında Minsk Protokolü olarak bilinen bir ateşkes antlaşması imzalanmıştır.²⁷ İki taraflı ihlallerin sonucunda ateşkesin bozulması üzerine Almanya ve Fransa önderliğinde ikinci Minsk Protokolü imzalanmış, fakat bu ateşkes antlaşması da başarısız olmuştur.²⁸

Yeni hükümetin 2014'te imzaladığı Ukrayna ile AB arasındaki ortaklık anlaşması onay sürecini tamamlayıp Eylül 2017'de tam olarak yürürlüğe girmiştir.²⁹ Daha önce Yanukoviç'in rafa kaldırdığı NATO üyeliği konusu da 2017'de Ukrayna'nın dış ve güvenlik politikasına dâhil edilerek yeniden gündeme alınmış, 2019'da AB ve NATO üyeliği gayesi Ukrayna Anayasası'na eklenmiştir.³⁰ Ukrayna'nın batıyla

²⁵ 'Donetsk and Lugansk Keen to Join Russia' *EADaily* (10 June 2015) <<https://eadaily.com/en/news/2015/06/10/donetsk-and-lugansk-keen-to-join-russia>> Erişim tarihi: 5 Temmuz 2022.

²⁶ Maksymilian Czuperski and others, *Hiding in Plain Sight - Putin's War in Ukraine* (Atlantic Council 2015) 4; Mikhail Bushuev, 'Evidence Mounting of Russian Troops in Ukraine' *DW* (4 March 2015) <<https://www.dw.com/en/evidence-mounting-of-russian-troops-in-ukraine/a-18294255>> Erişim tarihi: 6 Temmuz 2022.

²⁷ OSCE, 'Protocol on the Results of Consultations of the Trilateral Contact Group, Signed in Minsk, 5 September 2014' (5 September 2014) <<https://www.osce.org/home/123257>> Erişim tarihi: 4 Temmuz 2022.

²⁸ OSCE, 'Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements' (12 February 2015) <<https://www.osce.org/cio/140156>> Erişim tarihi: 5 Temmuz 2022.

²⁹ 'Ukraine: Council Adopts EU-Ukraine Association Agreement' (*European Council*, 11 July 2017) <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/07/11/ukraine-association-agreement/>> Erişim tarihi: 6 Nisan 2023.

³⁰ 'Relations with Ukraine' (*NATO*, 4 April 2023) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm> Erişim tarihi: 6 Nisan 2023.

yakınlaşmasını, AB'nin ve NATO'nun yayılcı politikalarını tehdit olarak gören Rusya,³¹ önce 21 Şubat 2022'de Donetsk ve Luhanks Halk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığını tanımış³² ve hemen ardından 24 Şubat 2022'de Ukrayna'nın doğusuna özel askeri harekât başlattığını ilan etmiştir.³³

II. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yetkisi

UCM'nin kurucu sözleşmesi olan Roma Statüsü madde 12(2) uyarınca UCM, Statü'ye taraf olan devletlerin veya yargı yetkisini tanıyan devletlerin yetki alanında işlenen suçlar ile bu devlet vatandaşları tarafından işlenen suçlar üzerinde yetki sahibidir. Ayrıca Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin de suç işlendiğini düşündüğü bir durumu UCM'ye intikal ettirebilir.³⁴ Bunun dışında Roma Statüsü'ne taraf olmayan bir devlet, Roma Statüsü madde 12(3)'e göre sunacağı bir bildirge ile UCM'nin yargı yetkisini sonradan kabul edebilir.

Ne Rusya ne de Ukrayna Roma Statüsü'ne taraftır. Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olması ve veto hakkının olması göz önünde bulundurulunca, UCM'nin yargı yetkisinin BM Güvenlik Konseyi tarafından tetiklenmesi de mümkün görünmemektedir. Fakat

³¹ Ozan Emin Halhallı, 'Rusya Federasyonu ve Ukrayna Çatışmasının Uluslararası Hukuk Açısından Kısa Bir Analizi' (2022) 5 *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 442, s. 446.

³² President of Russia, 'Address by the President of the Russian Federation - 21 February 2022' <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>> Erişim tarihi: 29 Haziran 2022.

³³ President of Russia, 'Address by the President of the Russian Federation - 24 February 2022' <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843/videos>> Erişim tarihi: 29 Haziran 2022.

³⁴ "Bu tüzük hükümleri gereğince, 5. maddede bahis konusu bir suç ile ilgili olarak Mahkeme, aşağıdaki koşullarda yargı yetkisini kullanabilir: ... (b) Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin VII. bölümüne uygun olarak hareket eden BM Güvenlik Konseyi tarafından Mahkeme savcısına başvurulmuş bir veya birden fazla suçun işlenmiş görüldüğü durum;" Rome Statute of the International Criminal Court (adopted 17 July 1998, entered into force 1 July 2002) 2187 UNTS 3 (Rome Statute) art 13(b).

Rusya'ya karşı mevcut uluslararası mekanizmaları mümkün olduğunca aktif kullanmaya çalışan Ukrayna, UCM'nin yargı yetkisini 9 Nisan 2014 ve 8 Eylül 2015'te verdiği iki bildirmeyle tanımıştır.³⁵ Dolayısıyla bu bildirgelere göre, UCM'nin kişi, yer ve zaman bakımından (*ratione personae, ratione loci ve ratione temporis*) 21 Kasım 2013 tarihinden itibaren Ukrayna toprakları üzerinde işlenen suçlar üzerinde yargı yetkisi vardır.

Roma Statüsü'nde yer alan ve UCM'nin konu bakımından (*ratione materiae*) yargı yetkisi kapsamında bulunan suçlar soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu olarak belirlenmiştir. Lakin saldırı suçu diğerlerinden farklı olarak düzenlenmiş ve UCM'nin yargı yetkisinin tetiklenmesi için özel hükümlere bağlanmıştır. Roma Statüsü madde *8bis* ve *15bis* uyarınca UCM'nin 17 Temmuz 2018 tarihinden sonra işlenmiş saldırı suçları üzerinde ancak söz konusu saldırıya taraf devletlerin her ikisinin de UCM'nin saldırı suçu üzerindeki yetkisini açıkça tanımış olması şartıyla yargı yetkisi vardır.³⁶ Roma Statüsü madde *15ter* uyarınca 17 Temmuz 2018 tarihinden sonra işlenen saldırı suçları BM Güvenlik Konseyince UCM'ye intikal ettirilebilir. Rusya'nın BM Güvenlik Konseyindeki rolü sebebi ile Rusya-Ukrayna Savaşı çerçevesinde böyle bir durumun söz konusu olması mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla UCM'nin yargı yetkisi konu bakımından Ukrayna toprakları üzerinde 21 Kasım 2013 tarihinden sonra işlenen soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarını kapsamaktadır.

³⁵ ICC, 'Ukraine Accepts ICC Jurisdiction over Alleged Crimes Committed between 21 November 2013 and 22 February 2014' (17 April 2014) <<https://www.icc-cpi.int/news/ukraine-accepts-icc-jurisdiction-over-alleged-crimes-committed-between-21-november-2013-and-22>> Erişim tarihi: 21 Temmuz 2022; ICC, 'Ukraine Accepts ICC Jurisdiction over Alleged Crimes Committed since 20 February 2014' (8 September 2015) <<https://www.icc-cpi.int/news/ukraine-accepts-icc-jurisdiction-over-alleged-crimes-committed-20-february-2014>> Erişim tarihi: 21 Temmuz 2022.

³⁶ ICC Resolution ICC-ASP/16/Res. 5, Activation of the jurisdiction of the Court over the crime of aggression (14 December 2017).

III. UCM'ndeki Süreç ve Tutuklama Kararı

UCM Savcılık Ofisi, üye devletin başvurusu üzerine veya BM Güvenlik Konseyi'nin talebi üzerine soruşturma başlatacağı gibi, Ön Yargılama Dairesinin onayına bağlı olarak kendiliğinden de soruşturma başlatabilir.³⁷ Ukrayna'nın UCM yargı yetkisini tanıdığına dair ilk bildirgesinin hemen ardından o zamanın UCM Savcısı Fatou Bensouda tarafından ön inceleme başlatılmış ve 11 Aralık 2020'de soruşturma açmak için makul sebepler olduğuna karar verilmiştir.³⁸ Fakat soruşturmanın açılması ancak Rusya'nın 24 Şubat 2022'de Ukrayna'ya karşı özel askeri harekât başlatmasından sonra olmuştur. Şu anki UCM Savcısı Karim Khan Ön Yargılama Dairesine müracaat etmiş, ayrıca üye devletlere de sürecin daha hızlı ilerleyebilmesi için başvuru yapma çağrısında bulunmuştur.³⁹ Çağrıya 43 üye devlet icabet etmiş ve böylelikle Savcılık makamı Ukrayna'da yaşanan gelişmelerle ilgili soruşturmasına başlamıştır.⁴⁰

³⁷ Rome Statute art 15.

³⁸ ICC, 'The Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, Opens a Preliminary Examination in Ukraine' (25 April 2014) <<https://www.icc-cpi.int/news/prosecutor-international-criminal-court-fatou-bensouda-opens-preliminary-examination-ukraine>> Erişim tarihi: 27 Temmuz 2022; ICC, 'ICC Prosecutor Extends Preliminary Examination of the Situation in Ukraine Following Second Article 12(3) Declaration' (29 September 2015) <<https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-extends-preliminary-examination-situation-ukraine-following-second-article-123>> Erişim tarihi: 27 Temmuz 2022; ICC, 'Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the Conclusion of the Preliminary Examination in the Situation in Ukraine Image' (11 December 2020) <<https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-fatou-bensouda-conclusion-preliminary-examination-situation-ukraine>> Erişim tarihi: 27 Temmuz 2022; ICC, 'Report on Preliminary Examination Activities - 2020' (n 12) 68–72.

³⁹ ICC, 'Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: "I Have Decided to Proceed with Opening an Investigation."' (28 February 2022) <<https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>> Erişim tarihi: 24 Mayıs 2022.

⁴⁰ ICC, 'Ukraine' <<https://www.icc-cpi.int/ukraine>> Erişim tarihi: 13 Ekim 2023.

Soruşturmanın sonunda Ön Yargılama Dairesi, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Çocuk Hakları Komiseri Maria Alekseyevna Lvova-Belova hakkında 17 Mart 2023 tarihinde tutuklama kararı vermiştir. Ukraynalı çocukların hukuka aykırı şekilde sınır dışı edildiğine, işgal altındaki bölgelerden hukuka aykırı şekilde Rusya'ya nakledildiğine ve bu eylemlerden Putin ve Lvova-Belova'nın sorumlu olduğuna ilişkin makul şüphe olduğu belirtilmiştir. Söz konusu eylemler, Roma Statüsü madde 8(2)(a)(vii) (*hukuka aykırı sürgün, nakletme ya da hapsetme*) ve madde 8(2)(b)(viii) (*işgalci devletin kendi sivil nüfusunun bir bölümünü işgal ettiği topraklara doğrudan veya dolaylı olarak nakletmesi veya işgal edilen topraklardaki nüfusun tamamının veya bir kısmının devlet sınırları içinde veya dışında sürülmesi veya nakli*) altında savaş suçu teşkil etmektedir.

IV. Bireysel Cezai Sorumluluk

Roma Statüsü kapsamında yer alan suçlar açısından devletlerin değil, gerçek kişilerin bireysel cezai sorumluluğu söz konusudur.⁴¹ Madde 25(3) kapsamında işlenen veya işlenmeye teşebbüs edilen suç veya suçlardan gerçek kişilerin tek başına, müştereken veya başka birisi vasıtasıyla işlenmesi halinde; suç işlenmesini emretmesi, suç işlenmesine teşvik veya ikna etmesi halinde; suçun işlenmesine yardım etmesi veya suç işlemeye kışkırtması; ortak bir amaçla hareket eden bir grubun, kasten veya grubun amacının farkında olarak, suç işlemesine veya suç işlemeye teşebbüs etmesine yardım etmesi halinde bireysel cezai sorumluluğu doğacaktır. Doğrudan veya dolaylı olarak soykırım suçuna kışkırtmanın da bireysel cezai sorumluluk doğuracağı ayrıca düzenlenmiştir. Bir suçun icrasına başlanması veya bir suçu işlemeye teşebbüs edilmesi, fakat kişinin niyetinden bağımsız sebepler dolayısıyla suçun gerçekleşmemesi halinde de kişi cezai sorumluluktan kurtulamayacaktır.

Madde 28 özel olarak komutanların veya diğer üs rütbelilerin cezai sorumluluğunu düzenlemektedir. Askeri komutan veya askeri komutan gibi etkin kontrol sahibi olan kişiler, bilgisi olan veya bilgisi olması gereken suçlardan ve suçun işlenmesi engellemek adına makul

⁴¹ Rome Statute art 25(1)-(2).

önlemler alınmaması veya suç işlendikten sonra soruşturma ve yargılama yapılmaması hallerinden sorumludur. Diğer üst rütbeliler ise kendi etkin kontrol ve yetkisi altında olan astlarının işlediği suçlardan, açıkça bilgisi olduğu veya bilerek görmezden geldiği hallerde ve suçun işlenmesini önlemek adına makul önlemler alınmaması veya suç işlendikten sonra soruşturma ve yargılama yapılmaması hallerinden sorumludur.⁴²

UCM'nin tutuklama kararında Lvova-Belova'nın bireysel cezai sorumluluğu Roma Statüsü madde 25(3)(a) kapsamında tek başına, müştereken veya *-cezai sorumluluğu olan veya olmayan-* başka bir şahıs aracılığıyla suç işlenmesi halinde öngörülen sorumluluğa dayandırılmıştır. Putin'in cezai sorumluluğu ise hem madde 25(3)(a)'ya, hem de ihmalden kaynaklanan üstün cezai sorumluluğu olmak üzere madde 28(b)'ye dayandırılmıştır.⁴³ UCM'nin özellikle Putin'in sorumluluğunu yanlış nitelendirdiğini öne sürenler de olmuştur.⁴⁴ Fakat

⁴² Bireysel cezai sorumluluk şekilleri ve sorumluluğun unsurlarına ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Yusuf Aksar, *Uluslararası Ceza Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara 2022, s. 97–151; Bilge Erson Asar, *Yabancı Devletlerdeki Yargılamalar Açısından Uluslararası Hukukta Devlet Görevlilerinin Yargı Bağımsızlığı*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 275- 293; Durmuş Tezcan/ Mustafa Ruhan Erdem/ Murat Önok, *Uluslararası Ceza Hukuku*, Güncellenmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s. 505 vd.

⁴³ Tutuklama kararının verilmesinden önce ele alınan makalesinde Kayacan, Putin'in bireysel cezai sorumluluğunun Roma Statüsü madde 28(a)'ya dayandırılabilirliğini savunmuştur. Askeri komutanların ve askeri komutan gibi etkin hareket edenlerin sorumluluğunu düzenleyen madde 28(a)'nın, Putin'in Rus Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı unvanı ile Rus Ordusu ve Ukrayna'daki ayrılıkçı güçler üzerinde kullandığı etkin otoriteye daha uygun olacağı düşünülmüştür. Putin'in askeri komutan gibi etkin otorite kullandığının ispatlanması aşılması gereken ayrıca bir aşama olduğundan dolayı, tutuklama kararına konu olan suçlar da göz önünde bulundurularak UCM'nin Putin'in sorumluluğunu madde 28(b)'ye dayandırması garantici bir yaklaşımın sonucudur. Derya Nur Kayacan, 'ICC's Jurisdiction and Individual Criminal Responsibility Regarding the Russian-Ukrainian War' (2023) 21(247) *Legal Hukuk Dergisi* 2569, s. 2603–2608.

⁴⁴ Ana Srovin Coralli and Chiara Gabriele, "'Failure to Act' of Mr Putin: Liability by Omission' (*EJIL:Talk!*, 10 May 2023) <<https://www.ejiltalk.com>

tutuklama kararının tam metni henüz kamuya açık olmamakla beraber, UCM'nin cezai sorumluluk şekillerini neye göre tespit ettiği bilinmemektedir. Dolayısıyla bu konuda henüz isabetli bir değerlendirme yapmak mümkün değildir.

V. Devlet Başkanı Dokunulmazlığı Işığında Tutuklama Kararının Uygulanabilirliği

Tutuklama kararının akabinde öncelikle gündeme gelen konu devlet başkanlarının dokunulmazlığı olmuştur. Devlet başkanları, devleti en üst düzeyde temsil eden kişi olarak uluslararası hukukta bir takım dokunulmazlık ve ayrıcalıklara sahiptir. Devlet başkanlarının dokunulmazlıklarını ve ayrıcalıklarını düzenleyen ayrıca bir uluslararası antlaşma bulunmamakla beraber, görevi başında bulunan devlet başkanlarının yabancı devlet ülkelerinde kişi ve yargı dokunulmazlığından yararlandığı genel olarak uluslararası örf ve adet kuralı olarak kabul edilmektedir.⁴⁵ Devlet başkanlarının bu dokunulmazlığının işledikleri uluslararası suçları da kapsayacağını ve görevi başındaki bir devlet başkanının yabancı ulusal mahkemelerde yargılanamayacağı da genel olarak kabul edilmektedir.⁴⁶ Fakat bu dokunulmazlık, devlet başkanlarını uluslararası mahkemeler önünde uluslararası suçlardan doğacak cezai sorumluluktan kurtarmayacaktır.⁴⁷ Nitekim Nüremberg ve Uzakdoğu Uluslararası Askeri Ceza Mahkemeleri ile Ruanda ve Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza

org/failure-to-act-of-mr-putin-liability-by-omission/> Erişim tarihi: 18 Ekim 2023.

⁴⁵ Kamuran Reçber, *Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku* (Dora 2011) 16; Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk, 20. Baskı, Turhan Yayınları, 2021, s. 406; Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v Belgium) Judgment of 14 February 2002* ICJ Reports 2002, 3 (ICJ) [54–56]; Sir Arthur Watts and Joanne Foakes, 'Heads of State' [2010] MPEPIL paras 18–19 <<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1418>> Erişim tarihi: 20 Ekim 2023.

⁴⁶ *Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium) Judgment of 14 February 2002* (n 43) para 58.

⁴⁷ Reçber (n 43) 16; Pazarıcı (n 43) 407; *Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium) Judgment of 14 February 2002* (n 43) para 61.

Mahkemeleri'nin temelinde bu nosyon yer almaktadır.⁴⁸ Uluslararası Adalet Divanı'nın meşhur *Arrest Warrant* kararında dokunulmazlığın uluslararası ceza mahkemelerinin yargı yetkisine giren durumlarda kişiyi bireysel cezai sorumluluktan kurtarmayacağı ifade edilmiştir.⁴⁹

Aynı çizgide Roma Statüsü madde 27 de resmi makam veya görevin kişiyi bireysel cezai sorumluluktan kurtarmayacağını ve dokunulmazlığın UCM'nin yargı yetkisine engel teşkil etmeyeceğini düzenlemektedir.

(1) Bu tüzük, resmi unvan ayırımı yapılmadan, herkese eşit şekilde uygulanır. Özellikle devlet veya hükümet başkanı, hükümet veya parlamento üyesi, seçilmiş bir temsilci veya bir hükümet memuru hiçbir şekilde bu tüzük altında cezai sorumluluktan muaf tutulamaz veya resmi unvan cezanın indirilmesi için bir neden teşkil etmez.

(2) Ulusal veya uluslararası hukuk çatısı altında olsun veya olmasın, bir şahsın resmi unvanıyla bağlantılı olan bağışıklık veya usul kuralları, Mahkeme'nin böyle bir şahıs üzerinde yargı yetkisini kullanmasına engel teşkil etmez.

UCM'nin yargı yetkisini kabul eden her devlet, olası bir suç işlenmesi halinde sorumlu olan devlet başkanının UCM önünde dokunulmazlık iddia edemeyeceğini kabul etmektedir. Bir başka deyişle, devletler UCM'nin yargı yetkisini kabul ederek kendi devlet başkanlarının UCM önündeki dokunulmazlığından feragat etmektedir. Dolayısıyla Roma Statüsü'ne taraf bir devletin lideri hakkında verilen bir tutuklama kararının gereğinin yerine getirilmesinde tutuklamayı yapacak olan taraf devletin herhangi bir ikilemde kalması söz konusu olmayacaktır. Fakat Roma Statüsü'ne taraf olmayan bir devletin lideri hakkında verilen tutuklama kararının taraf devletlerce uygulanması

⁴⁸ Aksar (dipnot 44) s.142–145.

⁴⁹ *Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium) Judgment of 14 February 2002* (n 43) para 61.

noktasında tereddüt vardır. Roma Statüsünün 98. maddesinin birinci paragrafına göre

Mahkeme, teslim etme veya yardım etme talepleriyle ilgili işlemleri; talepte bulunulan devletin, üçüncü bir devlete ait bir mal veya üçüncü bir devlet vatandaşının diplomatik dokunulmazlığı konusunda, uluslararası hukuk uyarınca mevcut yükümlülüklerine aykırı hareket etmesini gerektiriyorsa ve Mahkeme, üçüncü devletten dokunulmazlığın kaldırılması konusunda işbirliği elde edememiş ise, devam ettirmez.

Dokunulmazlıktan yararlanan görevi başındaki bir devlet başkanının, ziyaret ettiği devlet ülkelerinde gözaltına alınması veya tutuklanması uluslararası örf ve adet kuralları bakımından mümkün değildir. Taraf devletler, uluslararası örf ve adet kuralı olarak kabul edilen dokunulmazlık ilkesi ile Roma Statüsünden doğan sorumlulukları ve UCM ile işbirliği yapma yükümlülükleri⁵⁰ arasında kalmaktadır. Roma Statüsü madde 98'e göre üçüncü devlet tarafından dokunulmazlığın kaldırılmaması halinde UCM işbirliği talebini devam ettiremeyecektir.

Fakat UCM daha önce Sudan Devlet Başkanı El Beşir hakkında tutuklama kararı verdiği zaman uluslararası mahkemeler önünde dokunulmazlık olmadığını ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında itibaren uygulamanın da bunu desteklediğini ifade etmiştir.⁵¹ Roma Statüsü madde 27(2)'nin sadece UCM önündeki yargılama için değil, aynı zamanda UCM'nin verdiği tutuklama kararının yaptırımında da geçerli olduğunu, aksine bir yorumun madde 27(2)'yi atıl bırakacağını belirtmiştir.⁵² UCM, Roma Statüsünde yer alan suçların jus cogens

⁵⁰ Rome Statute art 86.

⁵¹ *Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal* ICC-02/05–01/09 OA2, 6 May 2019 Appeals Chamber (ICC) [113, 116].

⁵² a.e. 122.

niteliğinde olmasından dolayı taraf devletlerin bu kategorideki suçların işlenmesine engel olmak ve işleyenleri cezalandırmak noktasında erga omnes yükümlülüklerinin olduğunu ve bu açıdan da UCM ile işbirliğinin önemli olduğunu vurgulamıştır.⁵³ Buradan yola çıkarak, taraf devletlerin tutuklama kararını uygulamaları, “uluslararası hukuk uyarınca mevcut yükümlülüklerine aykırı hareket” etmelerini gerektirmemekte, nitekim üçüncü devlet tarafından kaldırılması gereken bir dokunulmazlık bulunmamaktadır.⁵⁴

Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçunun uluslararası suç olarak jus cogens normlar arasında kabul edildiğine ve bu suçları işleyenlerin sorumlu tutulmasının tüm devletler için erga omnes yükümlülük haline geldiğine delil olarak hem uluslararası antlaşmalar hem de uluslararası ceza mahkemelerinin işleyişleri gösterilebilir.⁵⁵ 1949 Cenevre Sözleşmelerinde yer alan düzenlemeler de uluslararası suçlar üzerinde evrensel yetkiyi kabul etmektedir.⁵⁶ Her ne kadar dokunulmazlığın

⁵³ a.e. 123.

⁵⁴ a.e. 130.

⁵⁵ Konuya ilişkin daha detaylı bilgi için bkz Theodor Meron, *Human Rights and Humanitarian Norms as Customary Law* (Clarendon Press 1989); M Cherif Bassiouni, ‘International Crimes: Jus Cogens and Obligatio Erga Omnes’ (1996) 59 *Law and Contemporary Problems* 63; Yusuf Aksar, ‘Uluslararası Adalet Divanı’nın Belçika Tutuklama Kararı Davası (Belgian Arrest Warrant Case) (14 Şubat 2002) ve Uluslararası Ceza Hukuku’ [2003] *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* s.131.

⁵⁶ Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field (adopted 12 August 1949, entered into force 21 October 1950) 75 UNTS 31 (Geneva Convention I) art 49; Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea (adopted 12 August 1949, entered into force 21 October 1950) 75 UNTS 85 (Geneva Convention II) art 50; Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War (adopted 12 August 1949, entered into force 21 October 1950) 75 UNTS 135 (Geneva Convention III) art 129; Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (adopted 12 August 1949, entered into force 21 October 1950) 75 UNTS 287 (Geneva Convention IV) art 147.

devlet başkanlarını ulusal mahkemeler önünde yargılamaktan koruyacağı kabul edilse de, uluslararası mahkemelerin uygulamaları uluslararası mahkemeler önünde dokunulmazlığın ileri sürülemeyeceğine işaret etmektedir. Nüremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi savaş kurallarının ihlalinde dokunulmazlıktan faydalanılamayacağını söylemiştir.⁵⁷ Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi, dokunulmazlığın bir savunma olarak kullanılamayacağını, aksine resmi görevin getirdiği yetkilerin kötüye kullanılmasından dolayı ağırlatıcı neden olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵⁸

Eğer uluslararası suçlarda devlet başkanlarının dokunulmazlığının uluslararası mahkemeler önünde ileri sürülemeyeceği yerleşmiş bir uluslararası örf ve adet kuralı olarak kabul edilirse, Putin'in UCM'ye taraf devletlere ziyarette bulunması halinde, taraf devletin kolluk kuvvetleri tarafından tutuklanarak UCM'ye teslim edilmesi gerekmektedir. Geçmiş uluslararası ceza mahkemelerinin statülerine ve işleyişleri ile Roma Statüsü madde 27 ve UCM'nin El-Beşir davasındaki yorumları ele alındığı zaman devlet başkanı dokunulmazlığının uluslararası suçlarda uluslararası mahkemeler önünde Putin'i cezai sorumluluktan kurtarmayacağı açıktır. Roma Statüsü madde 86'ya göre taraf devletlerin "Mahkemenin yargı yetkisine giren suçların soruşturulmasında ve yargılanmasında Mahkeme ile tam bir işbirliği" yapma zorunlulukları vardır. UCM'nin kendine ait kolluk kuvvetleri olmaması dolayısıyla tutuklama kararının uygulanmasında da taraf devletlerin UCM ile işbirliği yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Dolayısıyla, devlet başkanı dokunulmazlığının UCM'nin uzantısı olarak hareket etmekte olan taraf devletin kolluk kuvvetlerine engel teşkil ettiğini öne sürmek hem uluslararası örf ve adet kuralının yansımaları olarak kabul edilen ve uluslararası suçlarda dokunulmazlığı reddeden Roma Statüsü madde 27'yi hem de taraf devletlerin işbirliği zorunluluğunu düzenleyen Roma Statüsü madde 86'yı atıl durumda bırakacaktır.

⁵⁷ *Judgment of the Nuremberg International Military Tribunal* (1946) 22 IMT 203, 447.

⁵⁸ *The Prosecutor v Jean Kambanda, Judgment and Sentence* [1998] Trial Chamber ICTR 97-23-S [39-40].

Fakat El-Beşir davası sürecindeki yaşananlar, bazı devletlerin farklı bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir. Birçok Afrika devleti, UCM'nin Sudan Devlet Başkanı El-Beşir hakkındaki tutuklama kararını, Afrika Birliğinin kararı doğrultusunda El-Beşir'in dokunulmazlığını öne sürerek uygulamamıştır.⁵⁹ Roma Statüsüne taraf diğer devletlerin UCM kararının uygulanmaması karşısında sessiz kalmaları aynı görüşte olduklarına açıkça işaret etmese bile, dile getirecek seviyede bir itirazları olmadığı şeklinde yorumlanabilir.⁶⁰ Ayrıca UCM, El-Beşir'in tutuklanmasında dokunulmazlığın engel teşkil etmeyeceğine dair sunduğu dayanaklardan biri de Sudan'daki durumun BM Güvenlik Konseyi tarafından Mahkemeye intikal etmiş olmasıdır.⁶¹ BM Güvenlik Konseyi'nin Sudan'ın UCM ile tam işbirliği yapması yönündeki talimatının Roma Statüsü madde 27(2)'yi de kapsadığı ve dolayısıyla El-Beşir'in devlet başkanı dokunulmazlığı arkasına sığınamayacağı öne sürülmüştür.⁶² Aynı argüman Putin'in tutuklanmasında geçerli olmayacaktır. Nitekim Rusya'yı UCM ile işbirliği yapmaya zorlayan ve bu işbirliği kapsamında devlet başkanı dokunulmazlığının öne sürülmesini engelleyen bir BM Güvenlik Konseyi kararı yoktur. Dolayısıyla, bu yorum çerçevesinde, Putin'in taraf devletler tarafından tutuklanması, Putin'in devlet başkanı olarak yararlandığı dokunulmazlık dolayısıyla mümkün olmayacaktır. Bu noktada esas alınması gereken tartışma, devlet başkanlarının uluslararası suçlarda,

⁵⁹ Decision on the Progress Report of the Commission on the Implementation of the Assembly Decisions on the International Criminal Court (ICC) Doc. EX.CL/710(XX), Assembly/AU/Dec.397(XVIII); Yousif Mansour Ahmed Abdalla AlZarouni, 'Why Sudan Won't Hand over Former President al-Bashir to the International Criminal Court' (*The Conversation*, 28 May 2019) <<https://theconversation.com/why-sudan-wont-hand-over-former-president-al-bashir-to-the-international-criminal-court-117810>> Erişim tarihi: 27 Ekim 2023.

⁶⁰ Adil Ahmad Haque, 'Head of State Immunity Is Too Important for the International Court of Justice' (*Just Security*, 24 February 2020) <<https://www.justsecurity.org/68801/head-of-state-immunity-is-too-important-for-the-international-court-of-justice/>> Erişim tarihi: 27 Ekim 2023.

⁶¹ Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal (n 49) para. 141–144.

⁶² a.e.

yetkisini kabul etmedikleri bir uluslararası mahkeme önünde dokunulmazlıklarının olup olmadığıdır. Bu hususta yerleşmiş bir uluslararası örf ve adet kuralı olduğunu söylemek güçtür.

2023 Ağustos'ta Güney Afrika Cumhuriyeti'nde düzenlenen BRICS zirvesine Putin'in katılıp katılmayacağı merak konusu olmuştur. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Roma Statüsü'ne taraf olması, Putin'in olası ziyareti durumunda tutuklanma ihtimalini gündeme getirmiştir. El-Beşir'de yaşananların tekrarlanmasını istemeyen muhalefet partisi, Demokratik İttifak Partisi, Güney Afrika Yüksek Mahkemesine başvurarak Putin'in olası ziyaretinde tutuklanmasına ilişkin beyan emri talep etmiştir.⁶³ Dava dosyalarından Güney Afrika'nın konuya ilişkin Roma Statüsü madde 97 uyarınca UCM ile danışma sürecine girdiği ve tutuklama kararının önündeki engelleri görüştüğü anlaşılmaktadır.⁶⁴ Güney Afrika Devlet Başkanı Cyril Ramaphosa'nın UCM ile danışma sürecinde Putin'in tutuklanmasının Rusya tarafından savaş ilanı olarak algılanacağını ve Güney Afrika'nın ulusal güvenliğini tehlikeye atacağını öne sürdüğü tahmin edilmektedir.⁶⁵ Güney Afrika ile UCM

⁶³ 'Güney Afrika'da Muhalefet Vladimir Putin'in Tutuklanması İçin Mahkemeye Başvurdu' *Euronews* (30 May 2023) <<https://tr.euronews.com/2023/05/30/guney-afrikada-muhalefet-vladimir-putinin-tutuklanmasi-icin-mahkemeye-basvurdu>> Erişim tarihi: 28 Ekim 2023.

⁶⁴ Roma Statüsü Madde 97 "Bir taraf devlete, bu bölüm uyarınca bir talep ulaşırsa ve taraf devlet bu talebin yerine getirilmesinin hızlandırılması veya engellenmesi ile ilgili bir sorun görürse, sorunu çözmek üzere gecikmeksizin konu hakkında Mahkeme'ye danışır. Bu tür sorunlar aşağıdakilerin yanı sıra diğerlerini de içerir:

- (a) Talebin yerine getirilmesi için yetersiz bilgi;
- (b) Teslim için bir talepte bulunulması durumunda, tüm çabaya rağmen aranan şahsın yeri tam olarak tespit edilemiyorsa veya yapılan araştırma sonucunda tutuklama emrinde yazılı şahsın, talepte bulunulan devletteki şahıstan açıkça başka birisi olması halinde; ya da
- (c) Mevcut haliyle talebin yerine getirilmesinin, talepte bulunulan devletin bir başka devlet ile yaptığı ön-anlaşmayı ihlal edici nitelikte olması."

⁶⁵ Max Du Plessis and Andreas Coutsoudis, 'The Putin-South Africa Arrest Warrant Saga: A Tale of the Shrinking World of an Accused War Criminal' (*EJIL:Talk!*, 18 August 2023) <<https://www.ejiltalk.org/the-putin-south-africa->

arasında görüşmelerin detayı bilinmese de, UCM'nin bütün taraf ülkelerden tutuklama kararını uygulamalarını talep ettiği ve bu talebini yenilediği anlaşılmaktadır.⁶⁶ Güney Afrika Yüksek Mahkemesi'nin UCM tutuklama kararının uygulanması doğrultusunda verdiği karar sonrasında da Putin'in BRICS Zirvesine katılmayacağı duyurulmuştur.⁶⁷ 17 Mart 2023 tarihli tutuklama kararından sonra Putin'in ilk yurt dışı ziyareti Ekim ayında Roma Statüsü'ne taraf olmayan Kırgızistan'a olmuştur.⁶⁸ Putin şimdilik, Roma Statüsü'ne taraf devletleri ziyaret etmeyerek de tutuklanmaktan kaçınabilecektir. Roma Statüsü'ne taraf devletlere ise ancak tutuklanmayacağına dair gerekli önlemleri ve garantileri aldıktan sonra ziyarette bulunacaktır. Putin'in görevi başında iken tutuklanarak UCM önüne çıkarılması yakın bir gelecekte mümkün görünmemektedir.

Sonuç

UCM tarihinde üçüncü kez görevi başında olan bir devlet başkanı hakkında tutuklama kararı vermiştir.⁶⁹ Fakat Putin hakkında

arrest-warrant-saga-a-tale-of-the-shrinking-world-of-an-accused-war-criminal/> Erişim tarihi: 28 Ekim 2023.

⁶⁶ a.e.

⁶⁷ David McKenzie, 'Putin Will Not Attend BRICS Summit in South Africa, as ICC Arrest Warrant Overshadows Key Talks' CNN (20 July 2023) <<https://edition.cnn.com/2023/07/19/world/putin-brics-summit-south-africa-intl/index.html>> Erişim tarihi: 28 Ekim 2023.

⁶⁸ 'Russian President Putin Arrives in Kyrgyzstan on a Rare Trip Abroad' AP News (12 October 2023) <<https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-putin-kyrgyzstan-icc-warrant-212da3248f3098ce3acaf70045465d2e>> Erişim tarihi: 28 Ekim 2023.

⁶⁹ İlki, henüz görevi başındayken Eski Sudan Cumhurbaşkanı Ömer el-Beşir hakkında 2009 ve 2010'da verilen iki tutuklama kararıdır. İkincisi ise resmi olarak devlet başkanı unvanını taşımasa da Libya'daki *de facto* liderliği devam eden Muammer Kaddafi hakkında 2011'de verilen tutuklama kararıdır. ICC, 'Decision on the Prosecution's Application for a Warrant of Arrest against Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-3' (4 March 2009) <<https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-02/05-01/09-3>> Erişim tarihi: 19 Ekim 2023.; ICC, 'Second Decision on the Prosecution's Application for a Warrant of Arrest, ICC-02/05-01/09-94' (12 July 2010) <<https://www.icc->

verilen tutuklama kararını farklı kılan, BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan görevi başındaki bir devlet başkanı hakkında çıkan ilk tutuklama kararı olmasıdır. Üstelik BM Güvenlik Konseyinin daimi üyesi olan bir devletin söz konusu olduğu düşünülünce cesur bir adım olarak değerlendirilen bu karar, UCM'nin şu ana kadar sadece Afrikalı liderleri hedef aldığı yönünde eleştirilere maruz kalan tarihçesinde oldukça önemli bir gelişmedir.

UCM tarihçesinde devletlerin uygulaması ışığında BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan ve Roma Statüsüne taraf olmayan bir devletin görevi başındaki devlet başkanının tutuklanarak UCM önünde yargılanması mümkün görünmemektedir. Dokunulmazlığın hukuki bir engel teşkil etmediği görüşü benimse dahi, devletlerin başka bir devlet başkanını tutuklamada hukukun dışında politik başka birçok unsuru de göz önünde bulundurdıkları unutulmamalıdır. Eğer bu durum, BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olan ve uluslararası toplumda önemli bir güç olan Rusya'nın görevi başındaki Devlet Başkanı ile ilgiliyse, hesap edilmesi gereken çok daha fazla unsur olacaktır.

Devlet başkanlarının yabancı devlet ülkelerinde yararlandıkları kişi ve yargı dokunulmazlıklarına ilişkin tartışmaların yanı sıra, tutuklama kararını uygulayacak olan devletleri ziyaret etmeyerek de yargılamadan kaçınmaları mümkündür. Nitekim Putin ziyaret edeceği devletlerden gerekli garantileri almadan seyahat etmeyecektir.

Tutuklama kararının pratikte uygulanabilme ve Rusya Devlet Başkanı Putin'in UCM önünde yargılanabilme ihtimali neredeyse sıfır olarak görünse de bu kararın her şeyden önce sembolik bir önemi vardır. Ukraynalıların uluslararası toplum tarafından desteklendiğini göstermesi ve uluslararası toplum nezdinde Rusya'nın iddialarının meşruiyetini sarsması bakımından sembolik bir önemi haizdir.⁷⁰

[cpi.int/court-record/icc-02/05-01/09-94](https://www.cpi.int/court-record/icc-02/05-01/09-94)> Erişim tarihi: 23 Ekim 2023.; ICC, 'Warrant of Arrest for Muammar Mohammed Abu Minyar Gaddafi, ICC-01/11-13' (27 June 2011) <<https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/11-13>> Erişim tarihi: 20 Ekim 2023.

⁷⁰ Rebecca Hamilton, 'The ICC Goes Straight to the Top: Arrest Warrant Issued for Putin' (*Just Security*, 17 March 2023) <<https://www.justsecurity.org/>

UCM'nin de belirttiği gibi, tutuklama kararının yayınlanması farkındalığı artırarak başkaca suçların işlenmesinde caydırıcı bir rol oynayabilir.⁷¹ Fakat tutuklama kararından şimdilik daha fazlasının beklenmesi durumun somut koşullarıyla bağdaşmayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Peer-Review: Externes Peer-Review-Verfahren.

Interessenkonflikt: Der/die Autorinnen unterliegt/unterliegen keinem Interessenkonflikt.

Finanzielle Unterstützung: Der/die Autorinnen erklärt/en, dass diese Studie keine finanzielle Unterstützung erhalten hat.

85529/the-icc-goes-straight-to-the-top-arrest-warrant-issued-for-putin/>
Erişim tarihi: 19 Ekim 2023; Janet H Anderson, 'ICC Arrest Warrants Against Putin: What Do Experts Say?' (*JusticeInfo.Net*, 21 March 2023) <<https://www.justiceinfo.net/en/114136-icc-arrest-warrants-against-putin-what-do-experts-say.html>> Erişim tarihi: 19 Ekim 2023.

⁷¹ 'Situation in Ukraine: ICC Judges Issue Arrest Warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova' (n 1).

ZUSAMMENFASSUNG

Der 2014 begonnene Konflikt zwischen Russland und der Ukraine eskalierte zu einem Krieg, als Russland am 24. Februar 2022 eine spezielle Militäroperation im Süden der Ukraine startete. Während des gesamten Konflikts und insbesondere nach Beginn des Krieges hat die Ukraine die internationale Gemeinschaft aktiv aufgefordert, Russland für seine Aggression zur Rechenschaft zu ziehen. Die Ukraine veröffentlichte 2014 und 2015 zwei Erklärungen, in denen sie die Zuständigkeit des IStGH anerkannte, woraufhin der Ankläger des IStGH eine Voruntersuchung der Ereignisse einleitete.

Der IStGH-Ankläger schloss die Voruntersuchung im Jahr 2020 ab und kam zu dem Schluss, dass es hinreichende Gründe für die Annahme gibt, dass auf ukrainischem Hoheitsgebiet Verbrechen begangen wurden, die in die Zuständigkeit des IStGH fallen, ergriff aber erst nach der speziellen Militäroperation Russlands weitere Maßnahmen. Mit der Unterstützung einer überwältigenden Zahl von Vertragsstaaten leitete der Ankläger des IStGH eine Untersuchung ein, die am 17. März 2023 zu einem Haftbefehl gegen den russischen Präsidenten Wladimir Putin und die Kommissarin für Kinderrechte Maria Lvova-Belova führte. Während die Ermittlungen noch andauern, konzentriert sich der Haftbefehl ausschließlich auf die unrechtmäßige Deportation und den unrechtmäßigen Transfer von Kindern aus den besetzten ukrainischen Gebieten. Bei diesen Handlungen handelt es sich um die Kriegsverbrechen der rechtswidrigen Deportation nach Artikel 8 Absatz 2 Buchstabe a Ziffer vii und der rechtswidrigen Verbringung der Bevölkerung nach Artikel 8 Absatz 2 Buchstabe b Ziffer viii des Römischen Statuts. Der IStGH hat den Haftbefehl im Interesse der Ermittlungen und zum Schutz der Opfer nicht veröffentlicht, ist jedoch zu dem Schluss gekommen, dass die Bekanntgabe der Existenz des Haftbefehls dazu beitragen könnte, von der Begehung weiterer Straftaten abzuschrecken. Die Bekanntgabe des Haftbefehls ist eine spannende Entwicklung auf dem Gebiet des internationalen Rechts. Es wurde viel darüber diskutiert, ob und wie der Haftbefehl vollstreckt werden könnte, insbesondere im Hinblick auf Präsident Putin aufgrund seiner Immunität. Staatsoberhäupter genießen in ausländischen Gerichtsbarkeiten persönliche und gerichtliche Immunität, aber ob diese Immunität sie davor schützt, für internationale Verbrechen (Kriegsverbrechen, Verbrechen gegen die

Menschlichkeit und Völkermord) zur Verantwortung gezogen zu werden, ist nicht klar.

Die Immunität von Staatsoberhäuptern ist Teil des Völkergewohnheitsrechts. Der Status dieser Immunität in Bezug auf internationale Verbrechen hat sich jedoch seit dem Zweiten Weltkrieg geändert. Die Einrichtung und Praxis internationaler Strafgerichtshöfe wie des Internationalen Militärgerichtshofs, des Internationalen Strafgerichtshofs für das ehemalige Jugoslawien oder des Sondergerichtshofs für Sierra Leone haben die Sichtweise auf internationale Verbrechen und die individuelle strafrechtliche Verantwortung verändert. In der Tat erklärt Artikel 27 des Römischen Statuts die offizielle Eigenschaft des Einzelnen für die Anwendung des Statuts für irrelevant. In dem berühmten Fall Al Bashir hat der IStGH mehrfach betont, dass die Immunität Al-Bashirs als sudanesisches Staatsoberhaupt die Vertragsstaaten des Römischen Statuts nicht daran hindert, den Haftbefehl zu vollstrecken. Die Praxis der Staaten spiegelt jedoch nicht die Praxis der oben genannten internationalen Strafgerichte und die Auffassung des IStGH wider. Al-Bashir reiste weiterhin in mehrere afrikanische Vertragsstaaten, ohne verhaftet zu werden, und die Immunität von Staatsoberhäuptern wurde als Grund für die Nichtbefolgung des Haftbefehls angeführt.

Im vorliegenden Fall betrifft der Haftbefehl Präsident Putin, den Chef eines ständigen Mitglieds des UN-Sicherheitsrats und einer Großmacht. Auch wenn es kein rechtliches Hindernis für die Vollstreckung des Haftbefehls gibt, werden die Vertragsstaaten mehrere andere politische Aspekte berücksichtigen. Putin sollte im August 2023 an dem BRICS-Gipfel in Südafrika teilnehmen. Da Südafrika Vertragspartei des Römischen Statuts ist, müsste es Präsident Putin festnehmen. Das Oberste Gericht in Pretoria hat auf Antrag der Oppositionspartei die Verhaftung von Präsident Putin angeordnet. Dies könnte ein Zeichen dafür sein, dass die Parteistaaten bereit sind, mit dem IStGH zusammenzuarbeiten, auch wenn es eine schwierige Entscheidung wäre. Präsident Putin hat beschlossen, nicht am BRICS-Gipfel teilzunehmen, was Südafrika vor einem schwierigen Dilemma bewahrt. Es ist höchst unwahrscheinlich, dass irgendein Staat Präsident Putin verhaften würde, solange er an der Macht ist. Selbst wenn dies der Fall wäre, könnte er den Haftbefehl umgehen, indem er nur in verbündete Staaten reist oder überhaupt nicht reist. Dennoch hat der Haftbefehl insofern eine symbolische Bedeutung, als er die Verantwortlichen für ihre Verbrechen zur Rechenschaft zieht und von der Begehung weiterer Verbrechen abhält.

KAYNAKÇA

- AKSAR Yusuf, 'Uluslararası Adalet Divanı'nın Belçika Tutuklama Kararı Davası (Belgian Arrest Warrant Case) (14 Şubat 2002) ve Uluslararası Ceza Hukuku' , *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 52, Sayı: 4, Kasım 2003, s. 131-146.
- —, *Uluslararası Ceza Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- ASAR ERSON Bilge, *Yabancı Devletlerdeki Yargılamalar Açısından Uluslararası Hukukta Devlet Görevlilerinin Yargı Bağımsızlığı*, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- BASSIOUNI M. Cherif, 'International Crimes: Jus Cogens and Obligatio Erga Omnes', *Law and Contemporary Problems*, Cilt: 59, Sayı: 4, Güz 1996, s. 63-74.
- CANDAN Tolga/ HALHALLI Ozan Emin, 'Uluslararası Hukuk Açısından Tahıl Koridoru Andlaşması'nın Kısa Bir Analizi', *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt: 80, Sayı: 4, Kasım 2022, s. 363-404.
- DELİAGİN Mikhail, 'Crimea- The First Step in Russia's Return to the World' *Russian Social Science Review*, Cilt:62, Sayı:4-6, Temmuz 2015, s. 323-348.
- HALHALLI Ozan Emin, 'Rusya Federasyonu ve Ukrayna Çatışmasının Uluslararası Hukuk Açısından Kısa Bir Analizi', *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Aralık 2022, s. 442-464.
- KAYACAN Derya Nur, 'ICC's Jurisdiction and Individual Criminal Responsibility Regarding the Russian-Ukrainian War', *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 247, 2023, s. 2569-2629.
- MARXSEN Christian, 'The Crimea Crisis - An International Law Perspective', *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Cilt: 74, 2014, s. 367-389.
- MERON Theodor, *Human Rights and Humanitarian Norms as Customary Law*, Clarendon Press, Oxford, 1989.

PAZARCI Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, 20. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021.

PETERS Anne, 'The Crimean Vote of March 2014 as an Abuse of the Institution of the Territorial Referandum' in Christian Calliess (ed), *Herausforderungen an Staat und Verfassung*, Cilt: 100, Kasım 2014, s. 255-280.

REÇBER Kamuran, *Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku*, Dora Yayınevi, Bursa, Ekim 2011.

TEZCAN Durmuş/ERDEM Mustafa Ruhan/ÖNOK Murat, *Uluslararası Ceza Hukuku*, Güncellenmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

İnternet Kaynakları

'Aborted EU Deal - Protests Rock Ukraine After Pull-Back' *Spiegel* (25 November 2013) <<https://www.spiegel.de/international/world/massive-protests-rock-ukraine-after-eu-trade-deal-called-off-a-935470.html>>.

Alpert LI, 'Russia's Medvedev Calls Ukraine a Possible Threat' *The Wall Street Journal* (24 February 2014) <<https://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304834704579402922004993600>>.

AlZarouni YMAA, 'Why Sudan Won't Hand over Former President al-Bashir to the International Criminal Court' (*The Conversation*, 28 May 2019) <<https://theconversation.com/why-sudan-wont-hand-over-former-president-al-bashir-to-the-international-criminal-court-117810>>.

Amnesty International, "'Like A Prison Convoy': Russia's Unlawful Transfer And Abuse of Civilians In Ukraine During 'Filtration'" (2022) <<https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/6136/2022/en/>>.

Anderson JH, 'ICC Arrest Warrants Against Putin: What Do Experts Say?' (*JusticeInfo.Net*, 21 March 2023) <<https://www.justiceinfo.net/en/114136-icc-arrest-warrants-against-putin-what-do-experts-say.html>>.

Bushuev M, 'Evidence Mounting of Russian Troops in Ukraine' *DW* (4 March 2015) <<https://www.dw.com/en/evidence-mounting-of-russian-troops-in-ukraine/a-18294255>>.

Coralli AS and Gabriele C, "'Failure to Act" of Mr Putin: Liability by Omission' (*EJIL:Talk!*, 10 May 2023) <<https://www.ejiltalk.org/failure-to-act-of-mr-putin-liability-by-omission/>>.

'Crimean Parliament Formally Applies to Join Russia' *BBC* (17 March 2014) <<https://www.bbc.com/news/world-europe-26609667>>.

Czuperski M and others, *Hiding in Plain Sight - Putin's War in Ukraine* (Atlantic Council 2015) <<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/hiding-in-plain-sight/>>.

'Donetsk and Lugansk Keen to Join Russia' *EADaily* (10 June 2015) <<https://eadaaily.com/en/news/2015/06/10/donetsk-and-lugansk-keen-to-join-russia>>.

Du Plessis M and Coutsooudis A, 'The Putin-South Africa Arrest Warrant Saga: A Tale of the Shrinking World of an Accused War Criminal' (*EJIL:Talk!*, 18 August 2023) <<https://www.ejiltalk.org/the-putin-south-africa-arrest-warrant-saga-a-tale-of-the-shrinking-world-of-an-accused-war-criminal/>>.

European Commission on Democracy Through Law, 'Opinion on Whether the Decision Taken by the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea in Ukraine to Organise a Referendum on Becoming a Constituent Territory of the Russian Federation or Restoring Crimea's 1992 Constitution Is Compatible with Constitutional Principles' (2014) CDL-AD(2014)002 <<https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?opinion=762&year=all>>.

Furlong R, 'The Changing Story of Russia's "Little Green Men" Invasion' *RFE/RL* (25 February 2015) <<https://www.rferl.org/a/russia-ukraine-crimea/29790037.html>>.

'Güney Afrika'da Muhalefet Vladimir Putin'in Tutuklanması İçin Mahkemeye Başvurdu' *Euronews* (30 May 2023) <<https://tr.euro>

news.com/2023/05/30/guney-afrikada-muhalefet-vladimir-putinin-tutuklanmasi-icin-mahkemeye-basvurdu>.

Hamilton R, 'The ICC Goes Straight to the Top: Arrest Warrant Issued for Putin' (*Just Security*, 17 March 2023) <<https://www.justsecurity.org/85529/the-icc-goes-straight-to-the-top-arrest-warrant-issued-for-putin/>>.

Haque AA, 'Head of State Immunity Is Too Important for the International Court of Justice' (*Just Security*, 24 February 2020) <<https://www.justsecurity.org/68801/head-of-state-immunity-is-too-important-for-the-international-court-of-justice/>>.

HRW, "'We Had No Choice" - "Filtration" and the Crime of Forcibly Transferring Ukrainian Civilians to Russia' (2022) <<https://www.hrw.org/report/2022/09/01/we-had-no-choice/filtration-and-crime-forcibly-transferring-ukrainian-civilians>>.

ICC, 'Decision on the Prosecution's Application for a Warrant of Arrest against Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09-3' (4 March 2009) <<https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-02/05-01/09-3>>.

—, 'Second Decision on the Prosecution's Application for a Warrant of Arrest, ICC-02/05-01/09-94' (12 July 2010) <<https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-02/05-01/09-94>> accessed 20 October 2023.

—, 'Warrant of Arrest for Muammar Mohammed Abu Minyar Gaddafi, ICC-01/11-13' (27 June 2011) <<https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/11-13>>.

—, 'Ukraine Accepts ICC Jurisdiction over Alleged Crimes Committed between 21 November 2013 and 22 February 2014' (17 April 2014) <<https://www.icc-cpi.int/news/ukraine-accepts-icc-jurisdiction-over-alleged-crimes-committed-between-21-november-2013-and-22>>.

—, 'The Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, Opens a Preliminary Examination in Ukraine' (25 April 2014) <<https://www.icc-cpi.int/news/prosecutor-inter>>.

- national-criminal-court-fatou-bensouda-opens-preliminary-examination-ukraine>.
- —, 'Ukraine Accepts ICC Jurisdiction over Alleged Crimes Committed since 20 February 2014' (8 September 2015) <<https://www.icc-cpi.int/news/ukraine-accepts-icc-jurisdiction-over-alleged-crimes-committed-20-february-2014>>.
 - —, 'ICC Prosecutor Extends Preliminary Examination of the Situation in Ukraine Following Second Article 12(3) Declaration' (29 September 2015) <<https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-extends-preliminary-examination-situation-ukraine-following-second-article-123>>.
 - —, 'Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the Conclusion of the Preliminary Examination in the Situation in Ukraine Image' (11 December 2020) <<https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-fatou-bensouda-conclusion-preliminary-examination-situation-ukraine>>.
 - —, 'Report on Preliminary Examination Activities - 2020' (14 December 2020) <<https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/items/Documents/2020-PE/2020-pe-report-eng.pdf>>.
 - —, 'Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: "I Have Decided to Proceed with Opening an Investigation."' (28 February 2022) <<https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>>.
 - —, 'Ukraine' <<https://www.icc-cpi.int/ukraine>>.
- 'Jailed Tymoshenko Urges Ukrainians to Rally over Decision on EU' *Reuters* (22 November 2013) <<https://www.reuters.com/article/ukraine-eu-tymoshenko-idUKL5N0J72A120131122>>.
- Malik S and Gani A, 'Ukraine Crisis: Deal Signed in Effort to End Kiev Standoff' *The Guardian* (21 February 2014) <<https://www.theguardian.com/world/2014/feb/21/ukraine-crisis-president-claims-deal-with-opposition-after-77-killed-in-kiev>>.

McKenzie D, 'Putin Will Not Attend BRICS Summit in South Africa, as ICC Arrest Warrant Overshadows Key Talks' *CNN* (20 July 2023) <<https://edition.cnn.com/2023/07/19/world/putin-brics-summit-south-africa-intl/index.html>>.

OSCE, 'Protocol on the Results of Consultations of the Trilateral Contact Group, Signed in Minsk, 5 September 2014' (5 September 2014) <<https://www.osce.org/home/123257>>.

—, 'Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements' (12 February 2015) <<https://www.osce.org/cio/140156>>.

OSCE Moscow Mechanism's Mission of Experts, 'Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity Committed in Ukraine (1 April - 25 June 2022)' (2022) <<https://www.osce.org/odihr/522616>>.

Popova M, 'Was Yanukovich's Removal Constitutional?' (*PONARS Eurasia*, 20 March 2014) <<https://www.ponarseurasia.org/was-yanukovich-s-removal-constitutional/>>.

President of Russia, 'Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine' (4 March 2014) <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366>>.

—, 'Agreement on the Accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation Signed' (18 March 2014) <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/20604>>.

—, 'Address by the President of the Russian Federation - 21 February 2022' <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>>.

—, 'Address by the President of the Russian Federation - 24 February 2022' <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843/videos>>.

'Putin Reveals Secrets of Russia's Crimea Takeover Plot' *BBC* (9 March 2015) <<https://www.bbc.com/news/world-europe-31796226>>.

'Relations with Ukraine' (*NATO*, 4 April 2023) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm>.

'Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine (Advance Unedited Version)' (2023) A/78/540 <<https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/iic/hr-ukraine/index>>.

'Russian President Putin Arrives in Kyrgyzstan on a Rare Trip Abroad' *AP News* (12 October 2023) <<https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-putin-kyrgyzstan-icc-warrant-212da3248f3098ce3acaf70045465d2e>>.

Siddique H, McCarthy T and Yuhas A, 'Crimean Parliament Seizure Inflames Russian-Ukrainian Tensions – Live' *The Guardian* (27 February 2014) <<https://www.theguardian.com/world/2014/feb/27/ukraine-pro-russian-gunmen-seize-crimea-parliament-live-updates>>.

Sindelar D, 'Was Yanukovich's Ouster Constitutional?' *RFE/RL* (23 February 2014) <<https://www.rferl.org/a/was-yanukovichs-ouster-constitutional/25274346.html>>.

'Situation in Ukraine: ICC Judges Issue Arrest Warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova' (ICC, 17 March 2023) <<https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>>.

'Ukraine: Council Adopts EU-Ukraine Association Agreement' (*European Council*, 11 July 2017) <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/07/11/ukraine-association-agreement/>>.

UN Doc A/RES/68/262.

Walker N, 'Conflict in Ukraine: A Timeline (2014 - Present)' (The Commons Library 2023) CBP 9476 <<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9476/CBP-9476.pdf>>.

Watts SA and Foakes J, 'Heads of State' [2010] MPEPIL <<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1418>>.

İlgili Uluslararası Antlaşmalar ve Kararlar

Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v Belgium) Judgment of 14 February 2002 ICJ Reports 2002, 3 (ICJ).

Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal ICC-02/05–01/09 OA2, 6 May 2019 Appeals Chamber (ICC).

Judgment of the Nuremberg International Military Tribunal (1946) 22 IMT 203.

The Prosecutor v Jean Kambanda, Judgement and Sentence [1998] Trial Chamber ICTR 97-23-S.

Charter of the United Nations (adopted 26 June 1945, entered into force 24 October 1945)1 UNTS XVI (UN Charter).

Decision on the Progress Report of the Commission on the Implementation of the Assembly Decisions on the International Criminal Court (ICC) Doc. EX.CL/710(XX), Assembly/AU/Dec.397(XVIII).

Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field (adopted 12 August 1949, entered into force 21 October 1950) 75 UNTS 31 (Geneva Convention I).

Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea (adopted 12 August 1949, entered into force 21 October 1950) 75 UNTS 85 (Geneva Convention II).

Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (adopted 12 August 1949, entered into force 21 October 1950) 75 UNTS 287 (Geneva Convention IV).

Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War (adopted 12 August 1949, entered into force 21 October 1950) 75 UNTS 135 (Geneva Convention III).

ICC Resolution ICC-ASP/16/Res. 5, Activation of the jurisdiction of the Court over the crime of aggression (14 December 2017).

Memorandum on Security Assurances in connection with the Republic of Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (5 December 1994).

Rome Statute of the International Criminal Court (adopted 17 July 1998, entered into force 1 July 2002) 2187 UNTS 3 (Rome Statute).

The Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe, Helsinki 1975 (Helsinki Final Act).

Treaty on Friendship, Cooperation, and Partnership between Ukraine and the Russia Federation (signed on 31 May 1997, entered into force 1 April 1999).

United Nations Convention on the Law of the Sea (adopted 10 December 1982, entered into force 16 November 1994) 1833 UNTS 397 (UNCLOS).